

Jadwiga Kotulska

Międzyinstytutowa Biblioteka Politologii, Filozofii i Socjologii
Uniwersytetu Opolskiego

Ewa Rał

Biblioteka Międzywydziałowego Instytutu Prawa i Administracji
Uniwersytetu Opolskiego

Dzieje oleśnickiej biblioteki łańcuchowej

15 listopada 2005 r. Uniwersytet Wrocławski obchodził 60. rocznicę powstania polskiego uniwersytetu we Wrocławiu. Święto Uczelni było okazją do uhonorowania doktoratem *honoris causa* Uniwersytetu Wrocławskiego Rudolfa Lenza, wybitnego germanisty i historyka, profesora Uniwersytetu Wrocławskiego. *Jego starania spowodowały ocalenie od zapomnienia cennych świadectw tradycji wielu wieków. Profesor Lenz jako pierwszy obywatel RFN uzyskał w Uniwersytecie Wrocławskim habilitację*^[1].

W 1997 r. profesor Rudolf Lenz wystąpił z projektem restauracji biblioteki łańcuchowej w Kościele Zamkowym w Oleśnicy. Środki finansowe na ten cel zdobył w niemieckim Federalnym Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. W tym czasie profesor był dyrektorem Pracowni Badań nad Aktami Personalnymi na Śląsku przy Uniwersytecie w Marburgu, która w 1989 r. podpisała umowę partnerską z Uniwersytetem Wrocławskim^[2].

Biblioteka łańcuchowa w Oleśnicy jest najmłodszą oraz jedyną, zachowaną w swym pierwotnym miejscu bibliotek łańcuchowych na Śląsku. Podobna funkcjonowała w Legnicy w Kościele pod wezwaniem św. Piotra i Pawła, ale po drugiej wojnie światowej została włączona do zbioru Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Księgozbiór łańcuchowej biblioteki Złotorii przewieziono do Warszawy, do Biblioteki Narodowej. Oleśnicka biblioteka w Kościele Zamkowym *obok kilku bibliotek kościelnych we Włoszech oraz w holenderskim Zutphen i angielskim Hereford - jest ostatnią zachowaną biblioteką łańcuchową w Europie Środkowej*^[3].

Historia biblioteki

W kościele parafialnym pod wezwaniem św. Jana Ewangelisty mieści się zbiór starych druków pochodzących z biblioteki kościelnej założonej w 1594 r. przez księcia ziebicko-oleśnickiego Karola II z czeskich Podiebradów. Książki pochodziły z księżęcego zbioru na zamku, w latach 1594-1619 uzupełniano kolekcję donacjami, a rozwijała się dzięki darom mieszkańców. Zasoby szacowane były na 550 woluminów. Urządzaniem biblioteki kierował pastor Melchior Eccard, superintendent Księstwa Oleśnickiego. Umieszczono ją w kościele zamkowym nad głównym wejściem. Książki ustawiono na dwóch regałach przy ścianach. Pomiedzy nimi stał stół przeznaczony dla czytelników. Biblioteka miała charakter publiczny, księgozbiór przed kradzieżą zabezpieczono łańcuchami. Książki dużego formatu posiadały łańcuch o długości jednego łokcia śląskiego (60,3 cm), a książki o mniejszym formacie zabezpieczone były krótszym i delikatniejszym łańcuchem. Na końcu łańcuchów znajdowały się kółka, które przypinano do drąga umocowanego nad stołem dla użytkowników. Biblioteka miała służyć oleśnickim duchownym, nauczycielom, uczniom gimnazjum oraz zainteresowanym mieszkańcom miasta. Tematyka księgozbioru dotyczyła problemów teologicznych i religijnych. Opiekę nad biblioteką sprawował rektor szkoły. Na początku XIX wieku księgozbiór liczył około 400 woluminów, a na początku XX wieku około 350 woluminów. W większości były to druki z XVI i XVII wieku z zakresu teologii.

Okolo 1908 r. biblioteka po odbudowie kościoła, otrzymała nowe pomieszczenie. Księgozbiór umieszczono na specjalnie zaprojektowanych regałach, które zachowały się do dnia dzisiejszego.

Katalogi i inwentarze biblioteczne

Zachowany katalog Emila von Renesse rejestruje stan z grudnia 1913 r. (352 pozycje). Ma układ działowy i odpowiada ustawieniu książek na półkach - był pomocny Marcie Samockiej-Lipińskiej przy opracowaniu

inwentarza, który jest rejestrem z natury. Inwentarz księgozbioru dawnej biblioteki ewangelickiego Kościoła Zamkowego w Oleśnicy na dzień 31 maja 1990 r., rejestruje 239 woluminów zawierających około 800 dzieł. Przy 52 woluminach zachowały się łańcuchy, a w wielu przypadkach wyraźne są ślady po zdjętych łańcuchach. Najcenniejsza zachowana pozycja to inkunabuł, zapisany pod numerem 237: Eschmid Joannes (Estwood John), *Summa astrologiae iudicialis*, Venezia, Jo. Luc. Santritter pro Franc. Bolano, 7 VII 1489^[4].

Dla uzupełnienia literatury na temat biblioteki łańcuchowej w Oleśnicy, warto zapoznać się z dwiema pracami Rudolfa Lenza:

- Lenz Rudolf, *Katalog der Leichenpredigten und sonstiger Trauerschriften in der Bibliothek der Schlosskirche zu Oels*, Sigmaringen 1998, Marburger Personalschriften-Forschungen, Bd. 20,
- Lenz Rudolf, *Zur Restaurierung der Kettenbuch Bibliothek in der Schosskirche zu Oels*, In *Orbis linguarum, Legnickie Rozprawy Filozoficzne*, red. E. Białek i E. Tomiczek, wol.14, Legnica 1999, s. 159-171.

Kalendarium prac związanych z ratowaniem księgozbioru oleśnickiej biblioteki łańcuchowej.

- 24 maja 1989 - powołanie Społecznego Zarządu Odbudowy Zabytków (SZOZ) w Oleśnicy (przewodniczący profesor dr hab. Władysław Dynak),
- 1989-1990 - zbiórka pieniędzy i szukanie sponsorów zewnętrznych przez SZOZ i księży oleśnickich: Jana Suheckiego i Władysława Ozimka,
- 1990 - uzyskanie dotacji od władz samorządowych i zabezpieczenie księgozbioru przed kradzieżą oraz zlecenie przez Wrocławskie Biuro Dokumentacji Zabytków Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu opracowania pełnego inwentarza księgozbioru,
- 1990 - powstanie inwentarza księgozbioru autorstwa Marty Samockiej-Lipińskiej, który ukazał się drukiem w serii *Bibliothecalia Wratislaviensia*,
- 1997 - profesor dr hab. Eugeniusz Tomiczek i dr Andrzej Ładomirski skontaktowali prof. dr hab. Władysława Dynaka z prof. dr hab. Rudolfem Lenzem, dyrektorem Pracowni Badań nad Aktami Personalnymi na Śląsku Uniwersytetu w Marburgu, który uzyskał fundusze na konserwację od rządu niemieckiego 52 033 DM. Biblioteka Uniwersytecka i burmistrz Oleśnicy wyasygnowali 12 000 zł na konserwację księgozbioru,
- 16 maja 1997-14 lipca 1998 - wykonanie prac konserwatorskich przez Pracownię Konserwacji Zbiorów Specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu,
- 14 lipca - zakończenie prac konserwatorskich.

Biblioteka łańcuchowa przetrwała dzięki staraniom wielu osób i instytucji, którym nie obcy był los dziedzictwa przeszłości, dla których księgozbiór biblioteki łańcuchowej stanowi unikatowy zbiór. Łańcuchy, które zabezpieczały księgozbiór przed kradzieżą, uratowały go również przed rozproszeniem i zniszczeniem w czasach współczesnych. Niepowtarzalność biblioteki łańcuchowej w Oleśnicy polegała na tym, że książki *przykuto do łańcuchów na wzór dawnych bibliotek klasztornych. Takie postępowanie było już rzadkością pod koniec XVI wieku, lecz dzięki temu powstał zabytek kulturalno-historyczny o wyjątkowym znaczeniu*^[5].

Zaprezentowane fotografie biblioteki łańcuchowej, niech będą zachętą do odwiedzenia Oleśnicy, która leży w województwie dolnośląskim i jest perełką na mapie zabytków Polski.

Przypisy

[1] Kronika. Doktorat h.c. - prof. Rudolf Lenz. *Forum Akademickie* 2006, R. 13, nr 1, s. 5.

[2] Vor dem Untergang bewahrt. Projekte der Forschungsstelle für Personalschriften in Schlesien (1981-2005) [dostęp 1 sierpnia 2006]. Dostępny w World Wide Web: http://web.uni-marburg.de/fpmr/images/fs/info_ausstellung_dt_poln.pdf.

[3] LENZ, R. Restauracja biblioteki łańcuchowej. Przeł. Urszula Monter. In *Biblioteka łańcuchowa*. Pod red. W. Dynaka. Oleśnica: Wydawnictwo Towarzystwo Przyjaciół Oleśnicy, 2003, s. 27. (Zapiski Oleśnickie, 3).

[4] SAMOCKA-LIPIŃSKA, M. *Inwentarz księgozbioru dawnej biblioteki ewangelickiego kościoła zamkowego, obecnie kościoła parafialnego pw. Św. Jana Ewangelisty w Oleśnicy*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2001. ISSN 0239-6661, ISBN 83-229-2112-8. (Bibliothecalia Wratislaviensia, 6).

[5] *Biblioteka łańcuchowa* [dostęp 26 kwietnia 2006]. Dostępny w World Wide Web: <http://olesnica.nienaltowski.net/BibliotekaLancuchowa.htm>.

Biblioteka łańcuchowa w fotografiach Edwarda Niczypora

Fot. Edward Niczypor

Fot. Edward Niczypor

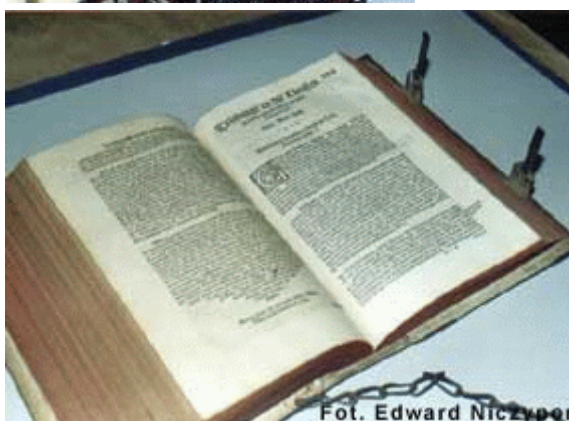
Fot. Edward Niczypor

Fot. Edward Niczypor

Fot. Edward Niczypor

Fot. Edward Niczypor

Biblioteka łańcuchowa w fotografiach W. Piechówki i K. Dziedzica

Fot. K. Dziedzic

Fot. W. Piechówka

Fot. K. Dziedzic

Fot. Wiesław Piechówka

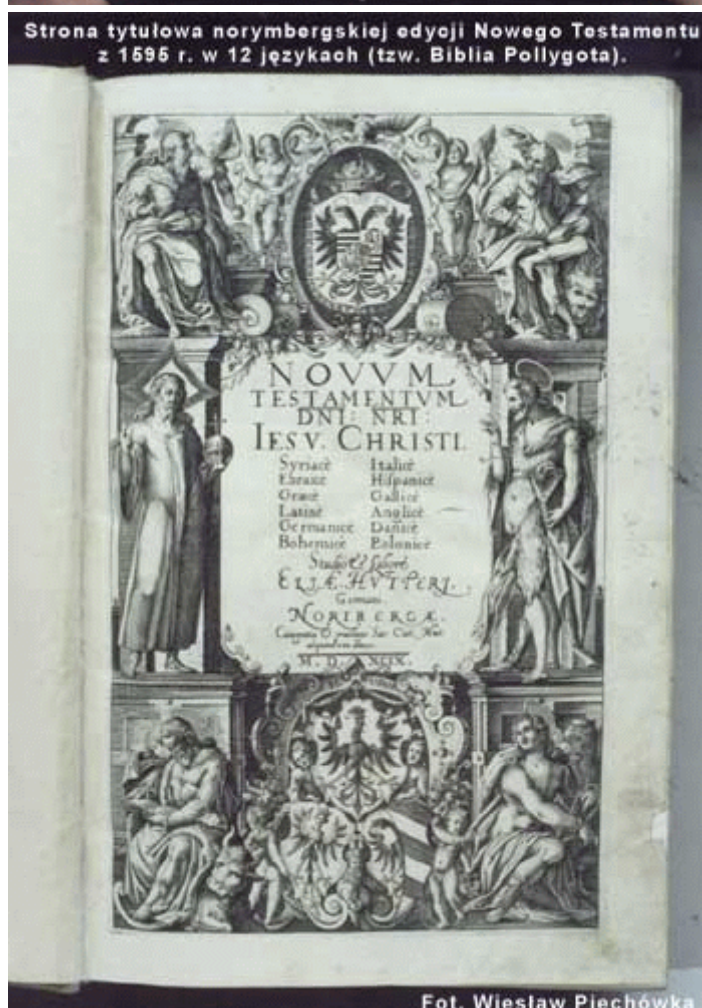
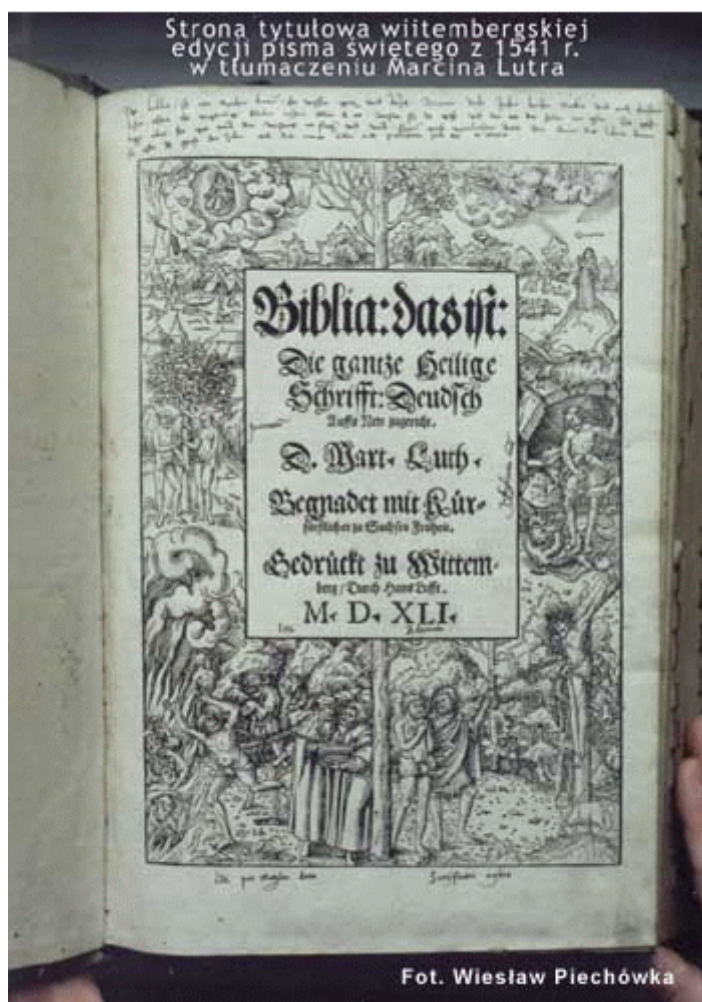
**Ekslibris księcia Fryderyka Augusta umieszczony
na jednej z darowanych książek. Widoczny herb
księstwa oleśnickiego.**

Fot. Wiesław Plechówka

Fot. Wiesław Plechówka

Dzieje oleśnickiej biblioteki łańcuchowej / Jadwiga Kotulska, Ewa Rał// W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny] / red. naczelny Bożena Bednarek-Michalska. - Nr 9/2006 (79) październik. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2007. - Tryb dostępu: http://www.ebib.info/2007/79/kotulska_ral.php. - Tyt. z pierwszego ekranu. - ISSN 1507-7187